Tiltak for trivsel, bulyst og besøkslyst

Oppbygging av besøksforvaltning som fagfelt og forvaltningsområde i Hemsedal kommune

Hanne Lykkja, besøksforvaltar, Hemsedal kommune

UiT-Seminar om besøksforvaltning, Nordreisa, 17.-19.nov. 2025

Foto: Hanne Lykkja

Kvifor treng vi lokal og regional besøksforvaltning?

Ill: Theodor Henriksen/
Buskerud fylkeskommune

Idear og erfaringar frå:

Nord: Lofoten, Meløy, Vega, Rødøy, Vardø, Nordland FK

Aust: Fredrikstad, Hvaler, Drøbak, Hallingdal, Innlandet, Viken og Buskerud FK

Sør: Lillesand, Agder FK

Vest: Nærøyfjorden, Geiranger, Aurlandsdalen, Voss, Olden, Vestland FK

Hanne Lykkja,
Lykkja landskapsplan

www.nfk.no/besoksforvaltning

Sørsida av dalen

- **Konsentrert reiseliv**sutbygging nær alpinanlegget
- **Varme** senger, relativt lite spreidd hyttebygging
- **Snille fjell** med meir viddepreg mot Ål og Gol
- **Villreinområde** (reetablering, vinterbeite)

Hemsedal

Fjellbygd, skrint jordsmonn, utmarksbeita viktig del av ressursgrunnlaget for landbruket. Tre bygdesentra: Tuv, Trøym og Ulsåk

Vinterturisme og hyttebygging god attåtnæring for grunneigarane

Sterk vekst – spreke turglade innbyggjarar og gjester, god folkehelse, lev lengst I landet!

Gjennomgangstrafikk - stor og aukande

Nordsida av dalen

- **Stille område**, lite utbygd, gode utmarksbeite, stølar og eldre hyttefelt
- **Alpine** område, bratt og krevjande terreng.
- **Tamreindrift** (sommarbeite)

- **Fortetting og utviding** av reiselivsområde til Tuv + 5000 senger
- **Utbygging** skiheisar
- **Reetablering** villrein
- **Villrein** - turområde?

Bustadbygging vs turistutbygging?

Nærturområde – mellom tettstadane, for alle?

Fleire fastbuande - Ny skule, ny barnehage

Gjennomgangstrafikk - stor og aukande

Vinterturismen – lokal fellesgodefinansiering

Sommarturisme – kven betalar?

- **Stille område -** turområde
- **Beitedyr – laushund**
- **Sykkelturisme** spådd å auke kraftig

Hemsedal: Auka ferdsel og ny bruk - frå vintersportstad til heilårleg reisemål

Folk er unge, spreke og flyttar hit for å vere ute, sommar som vinter. Korleis bruke dette positivt for å betre forholda for viltet, og for sau og andre beitedyr og for opplevingane til fastbuande, fritidsinnbyggjarar og andre besøkande?

Villreinetablering i Nordfjella, ny næringsplan og landbruksplan er og i gang.

Nye strategiar for reiseliv og opplevingar

Hemsedal sin grunnmur

- Tidlegere strategiar og undersøkingar
  Eks: Masterplan for reiseliv med kjerneområde for tung utbygging, innbyggjar-/gjesteundersøkingar mm.
- Lærdom frå korona – beredskap, norske tuistar vs utanland
- Samfunnsplanen 2020
- Bærekraftig reisemål 2022, resertifisering 2025
- FIFA-planen 2023 - kortversjon
- Strategisk næringsplan – planprogram på høyring
- Arealdelen – oppstart 2025
- Kulturminneplan – oppstart 2025
- Landbruksplan- oppstart 2025
- Næringsplan – oppstart 2025

Overgang til eit regenerativt reiseliv?

NOU 2023:10

Besøksforvaltning og reisemålsleiing

(trykk på bildene for lenke til publikasjonane)

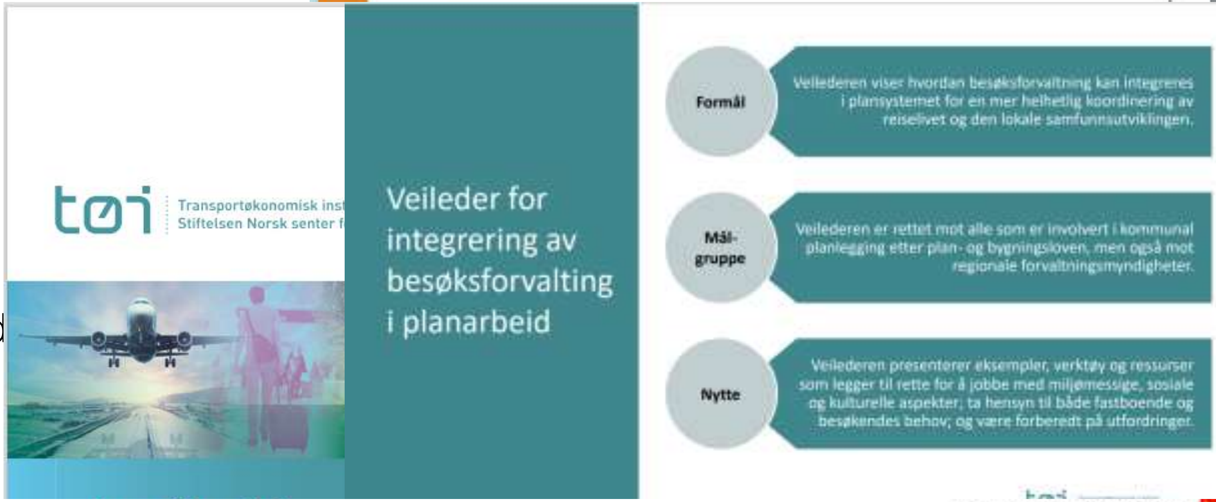

Kvifor ynskjer vi oss besøk?

5 grunnleggande spørsmål om besøkande:

1. Kvifor treng vi dei?
2. Kva har vi?
3. Kor og når vil vi ha dei her?
4. Kven vil vi invitere heim?
5. Korleis får vi tak i dei?

1 TEMATISK KOMMUNEDELPLAN
HEMSEDAL KOMMUNE – PlanID: 2019017

FRILUFTSLIV, IDRETT OG FYSISK AKTIVITET 2023-2027

MÅL 3: EIN PROAKTIV BESØKSSTRATEGI

Fokusområde

1. Kanalisering av ferdsel
2. Vise omsyn til kartlegging og vern av sårbar natur og trua artar
3. Tilrettelegge for å førebygge konfliktar, i form av parkeringsplassar, gradering, opplæra informasjon og skilting.
4. Vurdering av ulike framgangsmetodar for å drifte og vedlikehalde nye typar stiar, løype anlegg

The Method of Persistent Enquiry
Cillian Murphy, The Loop Head Peninsula, Ireland

Foredrag Cillian Murphy: Whose place is it anyway

Nordland FYLKESKOMMUNE

Forsiktig start på **Reorientering**

Lokalsamfunn i turismens tjeneste →	Turisme i samfunnets tjeneste
Reiselivsdestinasjoner →	Vertskapssamfunn
Lokal involvering →	Deltakende styring
Ressursforvaltning →	Fellesgodeforvaltning
Risiko og sannsynligheter →	Blindsoner og scenarier
Lineær, vekstbasert utvikling (vekstbaserte indikatorer) →	Sirkulær og regenerativ utvikling (verdibaserte indikatorer)

Illustrasjon fra Cecilie Smith-Christensen sitt foredrag på digital innovasjonslunsj fredag 24. januar 2025, som fortalte om sin reise fra samfunnsøkonomi til bærekraftig reiseliv og besøksforvaltning.)

Bærekraftig utvikling

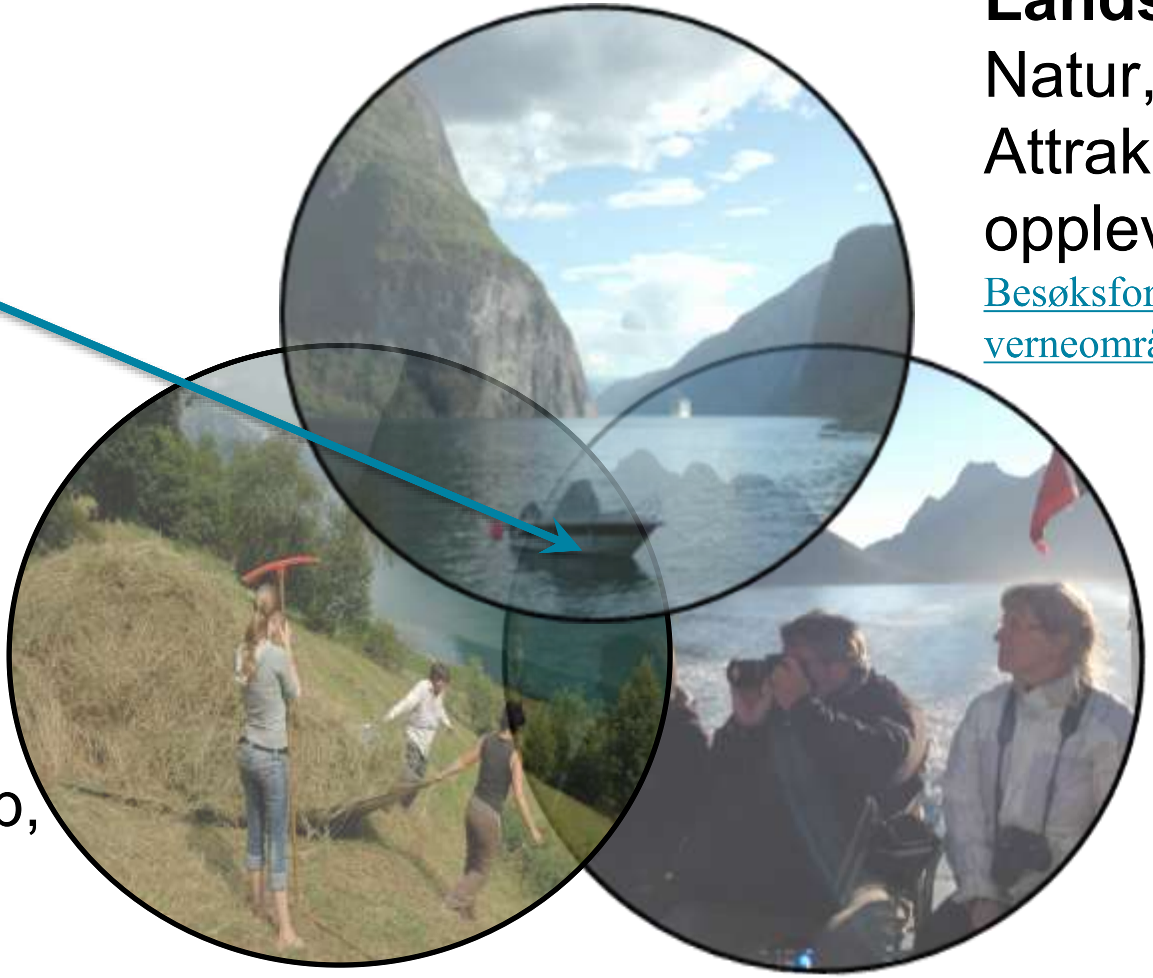

Landskap og miljø
Natur, klima, risiko
Attraksjoner og opplevelsesområder
Besøksforvaltning i norske verneområder - miljodirektoratet.no

Lokalsamfunn og stadkjensle
Bolyst og rekruttering, kultur, beredskap, omdømme
Nordland fylkeskommune pilotprosjekt på besøksforvaltning (nfk.no)

Næringsliv og marked
Opplevelser og tjenester
Merket for Bærekraftig reisemål (visitnorway.com)

Helhetlig system for besøksforvaltning

Tre hovedprinsipper for besøksforvaltning

1. Bygg livskraftige lokalsamfunn!

2. Driv reiseliv på innbyggernes premisser!

3. Sikre forpliktende samhandling og gode løsninger!

Nordland
FYLKESKOMMUNE

Eksempel på kursmoduler, kurshefte, video og rapporter:

- Kræsjkurs for grendelag og frivillig sektor
- Folkevalgtkurs for lokale politikere
- Kurset Dialog for bærekraftig lokalsamfunnsutvikling Utopi-verksted
- Rapport på ansvarlig markedsføring

Kræsjkurs NO

Dialog for bærekraftig samfunnsutvikling - Perspektiver...

dialogsamfunnet – Medskapning og medansvar (1)

kretsløpssamfunnet – Mot en bærekraftig samfunnsmode...

Kunnskapssamfunnet – Miljø- og samfunnsanasvarlig næringsliv (3)

Nordland
FYLKESKOMMUNE

Heilhetlig system for besøksforvaltning

Involvere lokalbefolkninga

Engasjere lokale politikarar

Drive ansvarleg marknadsføring

Besøksforvaltning inn i planarbeid og offentlig forvaltning

www.nfk.no/besoksforvaltning

Besøksforvaltning i Hemsedal

Involvere lokalbefolkninga
Folkemøte, fagdagar, grendemøte,foredrag
Besøksforvaltningsråd
Arbeidsgr./dialogmøte med lag og foreningar
Kurs Kulturminnelista
Kræsjkurs (planl)
Filmar, beitetilsyn
Hemsedalsviku

Engasjere lokale politikarar
Prosjekt besøksforv.
Foredrag råd og utval
Besøksforvaltningsråd
Fagdagar, grendemøte
Tiltak: utmarksoppsyn

Drive ansvarleg marknadsføring
Tett samarbeid med Dest. Hemsedal / HTTL,
Resertifisering reisemål
Arrangements-samarbeid
Turapp og turtelling
Info. skilt/tavler, vilt/beitedyr/bandtvang, kulturlandskapsprosjekt

Besøksforvaltning inn i planarbeid og offentlig forvaltning
Besøksforvaltningsrår (6/år)
planar: areal, kulturmiljø, landbruk og næring, Tverr-faglege ressursgr.(adm)
Kursing, internt samarbeid
Studietur, utmarksoppsyn
Kræsjkurs (planl)

Planlegging og forvaltning

Innovasjon i offentlig sektor
Noko nytt, nyttig og nyttiggjort

- Lover og reglar favnar ikke alle areal og all bruk. Mellomrom og overgangssoner er viktige for heilskapen.
- **Felles samfunnsansvar** fordrar samarbeid og auka medverknad
- Vi treng nye arenaer som involverer lokalsamfunn, grunn-eigarar, næringsliv, frivillig sektor og aukar **handteringsevna**.

Involvering av lokalsamfunn og frivillig sektor

Tenestedesign: Besøksforvaltning er også ivaretaking av opplevingsområde og tilrettelegging for gode opplevingar, difor er kunnskap om kundereisa viktig.

Morgan Miller | Practical by Design

** hundane er lagt til av besøksforvaltningsprosjektet*

Ill: Fido i Hemsedal: KI/Irettmodus

Besøksforvaltning – eks: tiltak i plan for kulturminne og kulturmiljø

Kurs i hundehald, skilt og fagdagar som bidreg til meir trivsel for beitebrukarane, og eit aktivt fjellandbruk

Virkemidlar for å styre ferdsel

Utmarksoppsyn: Laushund stort problem. Kommunen, sankarlaga og HUS: etbl. oppsyn 2025

Samspel og bruk av virkemidlar:

- Plan- og bygningslova
- Friluftslova
- Naturmangfoldlova m.fl

Forsking viser at **kanalisering** og **informasjon** fungerer (inntil ei viss grense)

Dra i same retning – vi skal forvalte bygda og fjellet for mange ulike interesser. **Involvering** i planprosessar som arealdel, kulturmiljø, landbruk og næring

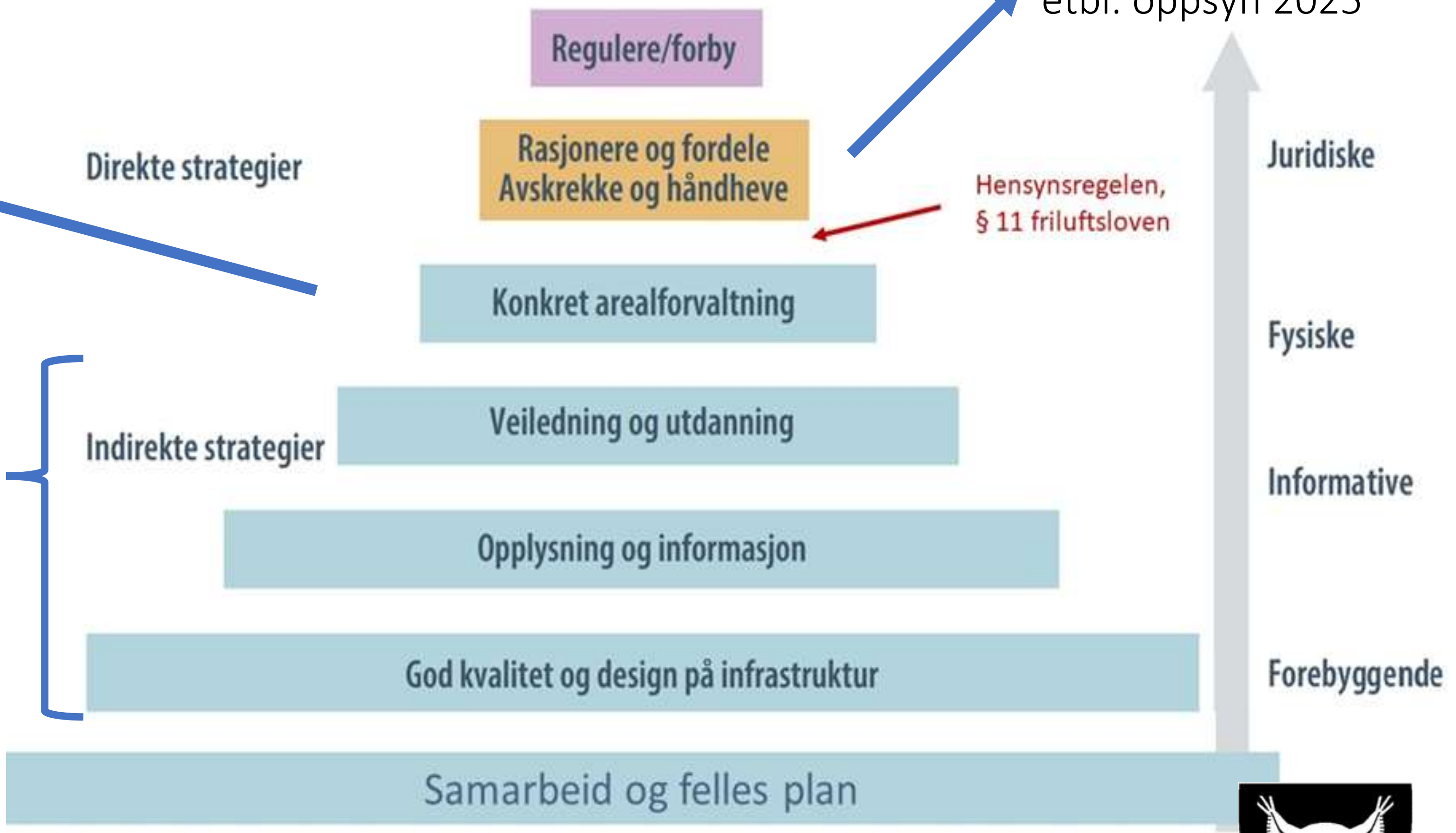

Henta med utgangspunkt i illustrasjon i NINA-rappport 1191

Kommunale besøksforvaltningsgrupper

Eks. på kommunale råd og utval,
tilpassa behov og ambisjonsnivå:

- Vestvågøy: adm + eksterne
- Vågan: politikarar og adm + eksterne
- Flakstad: prosjektbasert, adm + eksterne
- Hvaler: destinasjonsråd leia av kommunen (destinasjonsleiing)
- Vardø: Vardø besøksråd (sak 62/24)
- Lofoten: regional reisemålsleiing (utvida Lofotråd 36, arbeidsgruppe 7)
- Hemsedal: Besøksforvaltningsråd (sak 83/24) arbeidsgrupper etter behov
- Voss: Destinsasjonsleiing, Besøksstrategi og beitebruksplan

Hemsedal besøksforvaltningsråd møte des. 2024 Foto: Hanne Lykkja

Tema for besøksforvaltningsgruppene:

- Sortere behov og arbeidsoppgåver/tiltak
- Koordinere m/kommunal strategi og adm. oppgåver
- Bidra i planlegging og forvaltning av lokale tiltak, formidle tema til ulike grupper

Hemsedal besøksforvaltningsråd

Tema

- Sortere behov og arbeidsoppgåve/tiltak
- Koordinere kommunal administrasjon
- Sjå på besøksforvaltning i konkrete lokale case. Bidra aktivt i eigne lag og foreningar.

2025: Arbeidsgrupper som skal jobbe med formidling og oppfølging av tre tema:

- Allemannsretten og allemannsplikta. Haldningsarbeid, filmar og temakveldar.
- Bantvang – korleis få folk til å halde hunden sin i band? Opplevings- og åtferdsdesign. Plakatar og filmar? Naturoppsyn.
- Lysforureining – mindre strølys, meir stjerner og nordlys. Lysløyper og skianlegg, lys på hus og hytter, Temakveldar, tiltak.

Hvordan vil vi at framtida vår skal bli?

Visjoner

I stedet for å spørre hvordan framtida vil bli, kan vi stille spørsmålet: *Hvordan **vil vi** at framtida skal bli i våre lokalsamfunn?*

Verdier

I stedet for å gå rett på mål og strategier, kan vi først spørre hvilke verdier vi vil tufte den lokale utviklinga på.

- Hvilke verdier legger vi til grunn for lokalsamfunnsutviklinga og forvaltning av ressursene våre?
- Hvordan skaper vi dialog og partnerskap lokalt?
- Hvordan kan vi sikre at besøkende bidrar med mer enn de tar?
- Hvordan kan reiselivet bidra til lokalsamfunnsutviklinga?
- Hvordan kan innbyggerne involveres og inviteres til å bidra og å være med og ta ansvar?

Buskerud

← Till naturvernforbundet.no › Buskerud › Aktuelt › Villrein under press

Villrein under press

Hemsedal kommune utarbeidde ny arealdel til kommuneplan for Hemsedal i 2018. Den nye planen er eigentleg ein hytteutbyggingsplan. Samfunnsdelen, som skal dra opp og drøfte viktige spørsmål om utviklinga blei utsett. Det viktigaste for det avtroppande kommunestyret var å få sikra nye utbyggingsområde.

Frykter naturens rettsvern svekke

Norsk natur taper når kommuner får styre friere, mener forsker og jurist.

den største som er vedtatt i Norge noensinne», sier utbyggerne om Turufjell-planene i skapte mye støy.

JAKT & FISKE

Hytteberget del 1

Hytte-Norge skviser villrein

Tempoet i hyttebyggingen i Norge er historisk høyt. Massive byggeområder spiser seg stadig len fjellskogen, stedvis langt over tregrensa. Villreinen er stadig mer presset. Få har oversikt over de konsekvensene for naturmangfoldet.

Lysforurensning

Kjære hytteeier, her kommer en oppfordring. I flere av reguleringsplanene for hyttefeltene er det en bestemmelse om utvendig belysning. Utvendig lyskilde skal ... minimere lysforurens- ... første

Medverknad

Grendemøter for innspel til

- **besøksforvaltning**
- **arealplan**
- **kulturmiljøplan**

Byggjer på tidlegare prosessar som Sti-/løypeplanen (FIFA), Smart fjellbygdprosj.

Vidare oppfølging: samarbeid med fleire brukargrupper. **Kræsjkurs** for grendene som vil ta tak.

Besøksforvaltningsråd og arbeidsgrupper

Eks: Fjellet som sportsarena
Konkurranser og arrangement som ultraløp, fjellsykling, trimløyper, Topp20, O-løp osv.

Meir besøk, fleire på ein gong, nye brukar-grupper, utvida sesong, meir slitasje.

BEHOV
Gjennomgang av arrangement som foregår i sårbar natur og beiteområde

TEST
Fordele oppgåver og ansvar, teste tiltak, bygge arbeidsrutiner, kva kan vi forbetre?

LØYSING
Planlegging og samhandling for forebygging av konflikter og brei lokal verdiskaping.

Frå plan til praktisk arbeid: Korleis kanalisere ferdsel ?
DIALOGMØTE: Fyri Resort i møte med eit utval frå besøksrådet: Villreinnemd, bondelag, utmarks- service, idrettslag og plan og ressursavdelinga i kommunen. Arbeidsgruppa er for-sterka med landbruksrådgjevar og beitelaget. Tiltaka vil involvere mange fleire.

Besøksforvaltningsråd og arbeidsgrupper

Eks: Laushund, beitedyr og trivsel
Fleire som har hund, mindre kjennskap til og forståing for beitedyr, vilt og fugl.

Dyretragedier, bekymring, mykje tid, plunder og heft, frustrasjon og mistrivsel som bønder

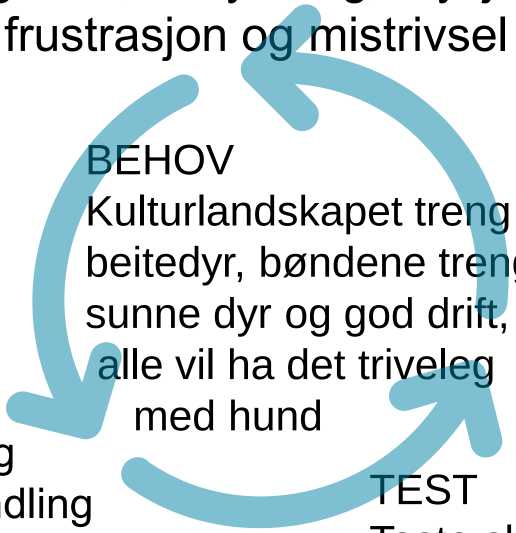

BEHOV
Kulturlandskapet treng beitedyr, bøndene treng sunne dyr og god drift, alle vil ha det triveleg med hund

LØYSING
Planlegging og samhandling for forebygging av konflikter og brei lokal verdiskaping

TEST
Teste skilt, kurs og filmar med ulike aktørar og på fag-kveldar, finne måter å nå målgruppene på, kva kan vi forbetre?

Triveleg med hund på tur

Det skal vera fint å ha både hund og beitedyr i Hemsedal.
Hilde Askildt og Bjørn Olsrud har laga nytt grunnkurs om hundehald og trening, behov og naturleg åtferd, bruksområde og skadepotensiale. Saman jobbar vi for å finne gode løysingar for både dyrevelferd, friluftsliv og næring.

Velkomen til test av foredrag/kurs i hundehald
onsdag 3. september kl. 18.00 - 20.30 i Kommunestyresalen
Det er gratis å delta, vi har plass til 20-30 personar (hunder skal ikkje vera med).

Få meir informasjon ved påmelding til hanne.lykkja@hemsedal.kommune.no

****

Fagkveld om innmark, utmark, allemanns rett og friluftsliv

25. september kl. 19.00 i Kultursalen

Bjørn Egil Flø ved NIBIO (tidlegare Ruralis) jobbar med korleis folk forstår allemannsretten og oppfører seg på innmark og i utmark. **Stig Gezelius** ved Universitetet i Sør-Øst-Norge sitt fagfelt er iverksetting, handheving og etterleving av lover og reglar. Vi spør dei om korleis vi kan jobbe med utfordringar knytt til skikk og bruk i friluftslivets navn og korleis vi gjennom god besøksforvaltning kan samhandle – med dei som bur her og dei som kjem på besøk.

Korleis få folk til å halde hunden sin i band?
Viktig å nå folk på rett måte med rett type bodskap. Fagdagar med adm. og fagkveldar for alle for å nå betre fram med rett informasjon på nett, sosiale media, skilt, filmar – for dei som kjem på besøk og for dei som får besøk (vertskap), tilrettelegging, synleggjere tilsyn og oppsyn. Kurs for ulike målgrupper. Nært samarbeid med turisttrafikklaget som jobbar med kommunikasjonsstrategi og lagar filmar for sosiale media..

Kulturmiljøplan – strategi for å involvere, bygge kompetanse, forvalte besøk og bygg

Eks: Kulturminnelista
- Hemsedal kommune-Historielaget

Lokalt korps med kurs i verdisetting av kulturhistoriske bygg v/ fylkeskommunen

BEHOV
Enkel registrering og verdisetting av verneverdige hus

TEST
Fordele oppgåver og ansvar, teste tiltak, bygge arbeidsrutiner, kva kan vi forbetre?

LØYSING
Listeføring vha Publikums-registreringa i KULTUR-MINNESØK

Frå praktisk arbeid til plan: Korleis få oversikt og ta vare på viktige kulturminne og kulturmiljø som ikkje er registrerte?
12 kompetente lokale eldsjeler frå historielaget og adm. på 3 dagars kurs i verdisetting av kulturminne (Buskerudmodellen). Kvalitetssikring – felles gjennomgang m/bistand frå fylkeskommunen ved behov.

Forklare
Forbud
Påbud
Tips
Lover
og
reglar

på
mange
språk

POLITIET

BÅNDTVANG

Det er båndtvang i tidsrommet

1. April – 31. oktober

Hunder skal da holdes i bånd eller være forsvarlig inngjerdet, slik at de ikke kan jage eller skade husdyr eller vilt. Det er også tamrein i Hemsedal.
Alle brudd på båndtvang meldes til politiet og kan medføre anmeldelse og bøter opp til 12.000,- kr.
For utfyllende info se Hundeloven: https://lovdata.no/dokument/LTII/forskrift/2018-01-24-85

Forklare
Forbud
Påbud
Tips
Lover og reglar

på mange språk
lag tuntavler!

NORGES BONDELAG

HEMSEDAL

Kommunen si rolle som utviklingsaktør

A. Skape det gode lokalsamfunn
B. Legge til rette for næringsutvikling
C. Sikre inntekter for å drifte kommunen

Tilrettelegging og styring kva skjer når badeplassen blir turistattraksjon?

Foto: Hanne Lykkja

Villreinens rike?

Tilrettelegging og styring
i verneområde og andre sårbare område

Tilrettelegging og styring i turistområda og der folk bur

Tilrettelegging og styring av ferdsel og bruk av kulturmiljø

Besøksforvaltningsrådet 1 år:

Måten vi jobba på i grendemøtene og oppslaga i media – no er dette blitt ein snakkis.

Dette har vore ei flott reise. Rådet er blitt eit nav, ein ny måte å forvalte på

Visste ikkje kva det gjekk ut på, men: Dette var jaggu bra! Dette treng vi!

Konseptet er godt, unikt å få diskutere slik i lag, rådet har ei konfliktdempande rolle

Dei nye arbeidsgruppene har skapt god dialog, og eit nytt samspel mellom grunneigarar, idrett og folkehelse

Flott at så mange frå administrasjonen er med, vi har lært mykje av kvarandre, lært i lag

Gode råd frå nord:

- Samarbeid for innsikt og anerkjenning
- Omsorg for fugl, fisk og folk
- Samproduksjon av kunnskap
- Oppbygging av lokal forvaltningskompetanse

Utfordring:

- Mandat til å jobbe med det
- Tek nokon ansvar, slepper andre taket, vi må samhandle - på tvers
- Forvaltning som endrar og utviklar

Foto: Hanne Lykkja